

Praktijkgericht onderzoek en een onderzoekende houding: opleiding en lectoraat verbinden onderzoek en onderwijs voor praktijkontwikkeling

Kitty Jurrius, Pim van Heijst & Stijn Bollinger*

De Hogeschool Utrecht kent een actief beleid om de koppeling tussen praktijkvragen, onderzoek en onderwijs aan toekomstige professionals te faciliteren (Toby & Van Heijst, 2008). In deze bijdrage beschrijven we hoe deze driehoek vorm krijgt binnen de Faculteit Maatschappij en Recht van de Hogeschool Utrecht. Hierbij ligt de nadruk op de verbinding tussen onderwijs en onderzoek. Als voorbeeld nemen we de samenwerking tussen de voltijdopleiding Sociaal Juridische Dienstverlening (SJD) en het lectoraat Participatie en Maatschappelijke Ontwikkeling (PMO) van het Kenniscentrum Sociale Innovatie (KSI).

Kwaliteitscriteria voor praktijkgericht onderzoek

Uitgangspunten zijn een gedeelde visie op praktijkgericht onderzoek en criteria voor kwaliteitsbeoordeling, zoals verwoord door Butter en Verhagen (2012): onderzoek (1) dient transparant, zorgvuldig en systematisch te zijn in waarnemingen en beschrijvingen, (2) is valide en betrouwbaar, (3) kent een concreet onderzoeksdesign, (4) is bruikbaar en (5) wordt ethisch verantwoord uitgevoerd. Het streven is deze criteria niet slechts op kwantitatieve wijze af te vinken, maar te beoordelen door *peer review* vanuit de driehoek praktijkvragen, onderzoek en onderwijs (Butter & Verhagen, 2012).

Onderzoek, onderwijs en praktijk verbinden

Lectoraten en opleidingen zoeken naar verbindingen tussen onderzoek, onderwijs en praktijk. Vanuit de praktijk van het werkveld komen concrete vragen. Lectoraten vertalen deze naar praktijkgericht onderzoek. Lectoraten willen niet alleen

* Kitty Jurrius is onderzoeker bij het lectoraat Participatie en Maatschappelijke Ontwikkeling, promoveert op de kwaliteit van participatief jongerenonderzoek en is werkzaam bij Stichting Alexander. E-mail: kitty.jurrius@hu.nl. Pim van Heijst is senior onderzoeker bij het lectoraat Participatie en Maatschappelijke Ontwikkeling, werkt aan zijn proefschrift over de samenwerking tussen professionals betrokken bij jongeren en hun financiële gedrag, en is daarnaast docent bij de opleiding Sociaal Juridische Dienstverlening. E-mail: pim.vanheijst@hu.nl. Stijn Bollinger heeft als docent onderzoek mede vormgegeven aan de onderzoekslijn en de *learning communities* bij de opleiding Sociaal Juridische Dienstverlening. Daarnaast werkt hij aan een promotieonderzoek over de dynamiek tussen de Nederlandse verzorgingsstaat en het Leger des Heils. E-mail: stijn.bollinger@hu.nl.

onderzoeksresultaten delen met de opleidingen, maar deze ook actief betrekken bij het praktijkgerichte onderzoek. Dit betekent dat er, rekening houdend met eerdergenoemde criteria, al in de ontwerpfase van het onderzoek gekeken wordt op welke wijze studenten en docenten een rol kunnen spelen in het onderzoek. Studenten zijn niet alleen arbeidskrachten of goedkope datatypisten. Ze leveren, mits goed begeleid, een goede bijdrage aan het onderzoek door creativiteit, een open blik en flexibiliteit.

Binnen de opleidingen wordt in toenemende mate een behoefte zichtbaar om actuele informatie en onderzoeksresultaten in hun curricula te verwerken. Zij willen immers professionals opleiden die bekend zijn met de recente stand van zaken in hun werkveld. Een kruisbestuiving tussen onderzoek en opleidingen heeft dan ook een toegevoegde waarde.

Casus: het schuldenonderzoek onder jongeren

Illustratief voor de wijze waarop deze visie op praktijkgericht onderzoek in een samenspel tussen opleiding en lectoraat vorm krijgt, is het schuldenonderzoek dat al vijf jaar door het lectoraat PMO wordt uitgevoerd, en waarbij het lectoraat en de opleiding SJD elkaar wederzijds versterken (Verhagen & Van Heijst, 2009). In het project Jongeren en schulden zijn professionals, zoals gemeentelijke schuldhelpverleners, mbo-docenten en schoolmaatschappelijk werkers, via de opleidingspraktijk van SJD bij het lectoraat PMO bij elkaar gekomen met zorgen en vragen over de toename van schulden onder jongeren. Hieruit is een langlopende samenwerking voortgekomen tussen onderzoekers van het lectoraat, studenten van de opleidingen en professionals uit de praktijk. In een iteratief proces is er onderzoek gedaan en zijn er interventies ontwikkeld, geëvalueerd en bijgesteld. Daarnaast is er nieuwe kennis opgedaan die weer teruggevloeid is naar het SJD-curriculum. Deze kruisbestuiving tussen onderzoek, onderwijs en praktijk kreeg op meerdere manieren vorm.

Ten eerste waren studenten betrokken bij de voorbereiding en uitvoering van het onderzoek. Zij leren hiermee in de praktijk een onderzoekende houding te ontwikkelen en toe te passen en dragen tegelijkertijd bij aan relevante kennisontwikkeling. Hierdoor kan hun toekomstige beroepspraktijk verbeteren en dat maakt het doen van onderzoek voor deze studenten extra aantrekkelijk. Zo waren tweedejaars studenten in het vak onderzoeksvaardigheden betrokken bij kwantitatief en kwalitatief onderzoek onder hbo- en mbo-studenten naar leningen en schulden. Tijdens hun stage ontwikkelden derdejaars studenten interventies gericht op financieel gezond gedrag en voerden evaluaties uit. Vierdejaars afstudeerstudenten deden specifieke onderzoeksopdrachten, bijvoorbeeld onder jongeren die bekend waren bij het Veiligheidshuis Utrecht en het ROC Midden-Nederland.

Ten tweede benutten we de kennisopbrengsten uit het onderzoek voor het onderwijs. Zo werden de onderzoeksresultaten in samenspraak met de praktijkprofessionals die bij het onderzoek betrokken waren, verwerkt in de minor Jongeren en Schulden. In deze minor maken we veelvuldig gebruik van de voorbeelden die uit de onderzoeken naar voren kwamen. We gaan bijvoorbeeld in op de redenen

waarom jongeren al op jonge leeftijd in vrij korte tijd aan schulden kunnen komen of op de – soms irrealistische – verwachtingen van jongeren over hun toekomst. Daarnaast kreeg het thema Geld en Schulden een structurele plaats binnen het reguliere SJD-curriculum, waardoor alle studenten kennismaken met dit onderwerp.

Ten derde is er een wisselwerking tussen onderzoek en praktijk. Professionals gebruiken de onderzoeksresultaten. Op het ROC kwam bijvoorbeeld een financieel spreekuur tot stand en het Veiligheidshuis paste het registratiesysteem aan om financiën van jongeren beter in beeld te kunnen brengen. Tegelijkertijd nodigen we professionals uit om in cursussen in het curriculum over de praktijk te vertellen.

Deze casus laat zien dat er een vruchtbare uitwisseling mogelijk is tussen opleiding, lectoraat en werkveld. Een samenwerking als deze kan zich alleen ontwikkelen als de opleiding er een visie op na houdt waarin onderzoek belangrijk wordt gevonden voor de ontwikkeling van de hbo-professional.

Onderzoek in het onderwijs

De opleiding SJD van de Hogeschool Utrecht is van mening dat de SJD-professional weliswaar geen wetenschapper is of moet willen zijn, maar dat een onderzoekende houding wel een basiselement is van iedere SJD-professional. Om de student de gelegenheid te geven deze houding te ontwikkelen, vormt onderzoek een rode draad door het SJD-curriculum heen. In het eerste jaar wordt uitgebreid gekeken wat je wilt weten en hoe je tot een onderzoekbare vraag komt. In het tweede jaar vindt een vervolg plaats met speciale aandacht voor verschillende onderzoekstechnieken die in de praktijk worden geoefend. In het derde jaar wordt binnen de stagecontext een zelfstandig onderzoek verricht dat directe relevantie heeft voor de stageorganisatie. In het vierde jaar vormt onderzoek een belangrijk onderdeel van het afstudeerproduct (Toby & Bollinger, 2010). De verbinding met de lectoraten van het Kenniscentrum is door de opleiding expliciet in de onderzoeksvisie opgenomen:

‘Studenten doen in het vierde jaar zelfstandig onderzoek dat gericht is op een probleem/onderwerp uit de directe SJD-praktijk. Studenten die willen aansluiten bij het onderzoek van het Kenniscentrum Sociale Innovatie worden daarin gestimuleerd en krijgen (extra) inhoudelijke begeleiding vanuit het Kenniscentrum.’ (Toby & Bollinger, 2010).

Learning communities en de toekomst

Een recente ontwikkeling binnen de SJD-opleiding is dat het afstuderen wordt ingebed in zogenoemde *learning communities*: een door de opleiding gefaciliteerde en aangestuurde hoogwaardige, relevante, duurzame en flexibele kennisomgeving voor afstudeerders en andere deelnemers. Alhoewel de student centraal staat in deze omgeving, participeren verschillende deelnemers: KSI-onderzoekers, docen-

ten van de eigen (of andere) opleiding, wetenschappers, mensen uit de beroepspraktijk, andere expertises als media, enzovoort. Alle deelnemers kunnen zowel iets 'halen' als 'brengen' en leren door onderzoek en kennisdeling binnen en buiten de *learning community*, en niet alleen door 'studeren' en 'oefenen'. Hiermee straalt de *learning community* naar alle kanten uit en kunnen alle deelnemers er hun voordeel mee doen. Deze virtuele en fysieke *community* vertrekt vanuit de visie dat onderwijs en onderzoek onlosmakelijk met elkaar zijn verbonden en dat maakt dat in *learning communities* actuele thema's uit de beroepspraktijk worden uitgediept die tegelijkertijd als afstudeeronderzoeken voor studenten fungeren (Bollinger & Zuurbier 2012).

Belangrijk bij het vormgeven van deze *communities* zijn de langdurige structurele contacten met de praktijk. Alleen door intensieve samenwerking is een flexibele, afgestemde samenwerking mogelijk. De praktijkgerichte onderzoeksprojecten hebben hieraan een belangrijke bijdrage geleverd. Hierbij zijn de reeds vaker genoemde criteria wederom van belang. Ook als studenten een belangrijke en intensieve rol spelen in het onderzoek, wordt de kwaliteit van de interventies en onderzoeken gegarandeerd. Hieraan wordt vormgegeven door intensieve voorbereiding en afgestemde begeleiding. De ervaring heeft geleerd dat dit, in combinatie met 'studenten de ruimte geven', leidt tot kwalitatief goed werk dat gewaardeerd wordt door alle drie de actoren in de driehoek (Koot & Van Heijst, 2008).

De afgelopen jaren zijn binnen de faculteit al belangrijke stappen gezet om onderzoek, onderwijs en praktijk te verweven. Er is een infrastructuur om praktijkvragen te vertalen naar onderzoeksvragen. Deze vragen kunnen vervolgens in het curriculum aan bod komen, zoals het voorbeeld van de SJD laat zien. Er blijft natuurlijk nog genoeg te wensen over. De afstemming van het onderwijscurriculum op de telkens veranderende praktijk is daar een voorbeeld van. Ook wordt verder gewerkt aan het op één lijn brengen van de onderzoeksopvattingen, ethiek en kwaliteitseisen van de opleiding en van de lectoraten. Een vervolgonderzoek naar een optimale aansluiting van onderwijs en praktijkonderzoek juichen we dan ook toe, mits dat zich uitbreidt tot de bestaande praktijken en ontwikkelingen die al op verschillende hogescholen zijn ingezet. Het belangrijkste blijft echter om met elkaar in gesprek te blijven en samen te zoeken naar mogelijkheden. Mogelijkheden van *en* voor studenten, docenten, onderzoekers en professionals uit de praktijk. Zij kunnen immers niet zonder elkaar.

Literatuur

- Bollinger, S. & Zuurbier, M. (2012). *SJD-learning community*. Intern document Hogeschool Utrecht.
- Butter, R. & Verhagen, S. (2012). *Kwaliteit van praktijkgericht onderzoek in het Kenniscentrum Sociale Innovatie: een aanzet tot integraal prestatie management*. Utrecht: Hogeschool Utrecht.
- Koot, E. & Heijst, P. van (2008). *Evaluatie Punt 2007-2008*. Utrecht: Hogeschool Utrecht.
- Toby, S. & Bollinger, S. (2010). *Onderzoek binnen het SJD-voltijd curriculum*. Utrecht: Hogeschool Utrecht.

Toby, S. & Heijst, P. van (2008). De kracht van onderzoek in de beroepspraktijk. In: *Passie en precisie 02. Lerend innoveren: over de eenheid van onderwijs en onderzoek*. Utrecht: Hogeschool Utrecht.

Verhagen, S. & Heijst, P. van (2009). *Geld rolt*. Utrecht: SWP.